

Verhaal vooraf

Op een heldere winteravond stond een man met zijn dochtertje in de tuin van zijn landelijk gelegen villa naar de fonkelende sterrenhemel te turen.

Papa hield wel van een grapje. Kijk Sofie, zei hij tegen zijn dochtertje, zie je die drie sterren daar. Die ene grote en die twee wat kleinere?

Ja, zei Sofie vol verwachting.

Die drie sterren heeft papa gekocht. Eén voor mama, één voor jou en één voor papa zelf.

Echt waar? zei Sofie. Zijn die sterren echt van ons? Mag ik dat op school vertellen pap?

O lala dacht papa, dit loopt uit de hand. 'Nee, lieverdje van me, het was maar een grapje. Je kunt toch geen sterren kopen? De sterren zijn van iedereen. Moet je voorstellen dat ik zou zeggen. Hé jij daar, niet naar die drie sterren kijken hoor... die zijn van mij. Dat kan toch niet gekkie...

Das waar, zei Sofie een tikkeltje teleurgesteld.

Maar uh, zei papa toen, om het goed te maken, deze grond, en hij stampte stevig op het gras, deze grond hebben papa en mama wel gekocht. Dit stukje van de aarde is echt helemaal van ons. Van de brievenbus bij de straat tot de struiken daar helemaal achter in de tuin.

Sofie schudde haar hoofd. Weer een grapje, zei ze. Dat kan toch niet papa.... Je kunt toch geen stukje van de aarde kopen? Moet je voorstellen dat je zou zeggen: Hé jij daar, daar mag jij niet spelen hoor ... dat gras is van ons....

O lala, dacht papa. Tsja, eigenlijk heb je wel gelijk Sofie. Het is een beetje gek, maar het is toch echt waar. Heel veel mensen hebben een stukje van de aarde gekocht en zij zijn daar de baas over.

Sofie dacht even na. En de mensen dan die geen stukje van de aarde hebben gekocht?

Ja, zei papa, die zijn er ook. En best veel eigenlijk.

Hmm, dacht Sofie hardop na, die kunnen dus altijd weggestuurd worden.

Uh, ja, zei papa. Dat is wel zo ja. En dat moet geen fijn gevoel zijn. Maar meisje, het is de hoogste tijd om te gaan slapen. Straks komt mama thuis en als je dan nog beneden bent vind ze mij een slechte papa.

Na het tandenpoetsen lag Sofie onder de dekens nog wat door te denken. Papa, heb jij soms ook de waarheid gekocht?

Hoe kom je daar nou bij?

Nou, zei Sofie, toen mama en jij in het weekend ruzie maakten, toen zei jij dat jij gelijk had en mama niet.

O lala, dacht papa. 'Uh, nou kijk, ik was een beetje boos op mama. En toen vond ik... nou ja dat doet er niet toe. Maar nee Sofie, de waarheid kun je niet kopen.'

Dat dacht ik al zei Sofie. Want de waarheid is van niemand he pap.

Zo is dat Sofie, de waarheid is van niemand.

Ik hoop dat Sofie altijd zal blijven geloven dat de Waarheid van niemand is. Maar ja, dat zeiden de oude Indianen ook over de aarde. Omdat alle mensen aardbewoners zijn, zeiden zij, kan niemand de aarde kopen of bezitten. Het leek zo logisch als wat. Maar de Europeanen dachten er anders over en dat hebben de indianen geweten. En nu is het overal op aarde doodgewoon. Er zijn aardbewoners die enorme lappen aarde bezitten. En er zijn aardbewoners die op nog geen vierkante millimeter aanspraak kunnen maken. En op steeds meer plekken verrijzen hekken en muren. Verboden toegang voor onbevoegden. Vreemd eigenlijk. Heel vreemd als je er over nadent.

Eigenlijk zijn wij mensen niet alleen aard-bewoners, maar ook waarheid-bewoners. Wij leven op de waarheid. Ik bedoel: er bevindt zich iets onder ons denken en voelen: een soort bodem, een fundament, een uitgangspunt. En die bodem, dat fundament, dat noemen wij 'de Waarheid'. Zonder die waarheidsbodem kunnen wij niet of nauwelijks leven. Dan zakken we voortdurend weg in een moeras van twijfel, angst en misverstand. En juist omdat we niet zonder Waarheid kunnen leven, is die Waarheid van niemand.

Of anders gezegd: De Waarheid bestaat wel, maar niemand gaat erover, want het is andersom: de Waarheid gaat over ons. Over ons allemaal.

Wacht even! Ik ruik een kans. Hallo daar wereld. Luister: de kerk heeft een nieuwe boodschap. Of eigenlijk: een oude, maar heel eigentijdse boodschap: De Waarheid met hoofdletter is van niemand. Geen mens gaat over de Waarheid, want de Waarheid gaat over ons. En om dat met elkaar te vieren en dat telkens weer te doordenken, komen wij iedere zondag bij elkaar.

De Waarheid is van niemand! Zou dat niet in neonletters op de gevel van de kerk moeten staan?

De tijd waarin we leven

Het thema voor deze viering kwam voort uit wat vooral jonge mensen tegenwoordig voelen en beleven. Er is veel aan de hand in onze wereld.

Bijna niemand zal het ontkennen: het moet anders. Maar hoe?

Daarover zijn de meningen verdeeld. Zeer verdeeld. De ene deskundige beweert dit en de andere dat.

De verleiding is daarom groot om dan toch maar gewoon mee te blijven doen, misschien met wat meer kleinschalig bewustzijn en met net iets meer verantwoorde keuzes, maar toch vooral mee blijven draaien, zoals bijna iedereen dat doet.

Slechts een enkeling besluit dat niet meer te doen. Maar zij of hij heeft wel iets uit te leggen. Aan vrienden, ouders, partner, kinderen. Ze zullen het direct vragen: Maar hoe dan wel? En opeens moet de nee-zegger gaan uitleggen hoe al die grote problemen rondom klimaat, techniek en economie opgelost moeten worden. En dat lukt hem of haar natuurlijk niet. Want het is echt heel complex allemaal.

We leven in een wereld waarin we drie keuzes lijken te hebben: 1. Niet zeuren en gewoon meedoen, 2. Met een heel doordacht en haalbaar alternatief op de proppen komen of 3. Overall op tegen zijn en klagen, schelden en anderen uit frustratie beschuldigen en bedreigen.

Vandaag gaan wij een vierde weg verkennen: Nee zeggen in de zin van ruimte maken voor bezinning. Tijd maken om even niet te doen, stil te worden, te luisteren naar het ongehoorde. Niet om het bij dat niets en die stilte te laten, maar wel om ons een beetje te bevrijden van het vanzelfsprekende en het mee- en nagepraat. Want alleen dan kan het niet-vanzelfsprekende, het ongedachte, het ongehoorde in ons een kans krijgen.

Maar nu gaan we onszelf direct even corrigeren. Want waar we in deze viering niet op uit zijn is de verheerlijking van de stilte, het niets doen en het zwijgen. Het is vijf voor twaalf of nog iets later zelfs. Er moet dringend gehandeld worden en hardop gesproken. Want het water stijgt en de oorlog dreigt.

Waar te weinig gesproken wordt nemen beelden het over. En beelden zijn gevaarlijker dan woorden. Dat is tenminste één van de basisovertuigingen in de bijbel. Hoed u voor beelden. Wel, wij leven inmiddels in een echte

beeldcultuur. En misschien is dat wel één van onze allergrootste problemen. Dat we elkaar wel zien, maar niet meer horen.

Uitleg

Het meeste is al gezegd. Deze overweging zal daarom kort zijn. De Waarheid is van niemand. Dat is eigenlijk het punt. Wij zijn niet alleen aardbewoners, maar ook waarheid-bewoners. We hebben waarheid nodig. Als bodem, als fundament om op te leven. Maar omdat we die waarheid allemaal nodig hebben, is die Waarheid gemeenschappelijke bestaansgrond, en kan ze dus nooit van iemand zijn of van een bepaalde groep. Je kunt het waarheidsveld niet kopen, niet toe-eigenen, niet claimen, niet omheinen en niet vastleggen. Geen mens gaat over de Waarheid. Want het is andersom: de Waarheid gaat over ons.

Maar wat is die waarheid dan? Wat is waarheid en wat is onwaarheid? Die vraag mag en moet telkens weer gesteld worden. Maar altijd samen met anderen. En ieder antwoord op die vraag roept direct weer diezelfde vraag op. Roelf Haan, jullie kennen hem, noemt waarheid daarom een grensbegrip. Het zit tussen kennen en niet kennen in. Precies op dat snijvlak dat voortdurend van plek verandert.

Ik stelde aan het begin van de viering voor dat het in neonletters op de kerk zou kunnen staan: de Waarheid is van niemand. Dat wil zeggen: de bezinning op de Waarheid moet plaatsvinden in een vrijplaats. De kerk is zo'n vrijplaats. Hier is de Waarheid van niemand. Hier gaat geen mens over de Waarheid, omdat de Waarheid over ons gaat. Snappen jullie de omdraaiing? Er is iets aan de Waarheid dat niet van ons komt, maar dat van die Waarheid zelf uitgaat. De waarheid gaat aan ons vooraf. Welke Waarheid? Precies die vraag is dus niet te beantwoorden. Dat is de clou.

Over dat wat aan al ons menselijke gedoe en zoek vooraf gaat, valt door ons mensen niet zoveel te zeggen. Doen we dat toch -en we kunnen het niet laten, ook ik niet- dan betalen we een prijs: we maken dan van de Waarheid onze waarheid. Dat mag. Dat gebeurt zelfs voortdurend. Maar het is dan niet meer de Waarheid met een hoofdletter. Het is dan wat wij voor waar houden. Alleen of samen met gelijkgezinden. Of nog preciezer: het is wat wij vandaag voor waar houden, en morgen kan dat anders zijn en over honderd jaar zeker.

De Waarheid met hoofdletter is van niemand. Je zou ook kunnen zeggen: God is van niemand. Niemand gaat over God want God gaat over ons. Hij gaat aan

ons vooraf. Welke God? Ook op die vraag kunnen wij het antwoord niet voor eens en voor altijd geven. En als we het toch doen hebben het niet over God met een hoofdletter, maar over dat wat wij voor god houden, alleen of samen met anderen. En over honderd jaar is dat weer anders. Lees de kerkgeschiedenis er maar op na.

Elia heeft zich opgesloten in een grot. Ik moet daarbij altijd denken aan het verhaal van de Griekse filosoof Plato. Daar zitten mensen ook in een grot, met hun rug naar de ingang toegekeerd. Ze denken dat de schaduwen op de muur de echte dingen zijn, de Waarheid. En als ze zich zouden omdraaien en naar buiten zouden lopen, de grot uit, zouden ze verblind raken door het felle zonlicht. Ze zouden zich geen raad weten. En daarom is het verleidelijk om in die grot te blijven zitten. De dappere filosoof die komt vertellen hoe de werkelijkheid buiten is, wordt niet geloofd en voor gek uitgemaakt.

Elia heeft zich ook in een grot verstopt omdat hij het echte leven niet meer aan kan zien. Maar God roept hem naar buiten. En hoe klinkt die stem van God? Is het een bulderende stem vanaf één of andere kansel die een einde maakt aan alle onzekerheid? Nee! Het is de stem van de stilte die ruimte maakt voor het ongehoorde.

En eeuwen later komen we Johannes de Doper tegen, de wegbereider van nota bene de messias. Wat doet hij? Schreeuwt hij zijn goede nieuws van de daken? Nee, juist niet. Hij zoekt de stilte op. De stilte van de woestijn. Het niemandsland. Hij eet het voedsel van de bedoeïenen die hun mond met een doek hebben bedekt tegen het zand en daarom vaker zwijgen dan spreken. Wat een malloot die Johannes. Nou ja, blijkbaar voelen de mensen in de stad zich toch tot hem aangetrokken. Ze verlaten de gebaande wegen om net als Johannes de woestijn van de stilte in te trekken, het ongehoorde een kans te geven en zich voor te bereiden op de komst van de grote omwenteling.

En wij? Voelen wij ons ook geroepen door de stilte?

Ik denk het wel. Ik denk dat er een toenemende behoefte aan is. De vierde weg heeft absoluut markt en potentie. Nog even wat meer dreigingen en tegenslagen en de mystiek zal populair worden. Maar pas op! De Sound of Silence kan verraderlijk zijn. De mystiek kan een te makkelijke vluchthaven worden. En stilte kan letterlijk en figuurlijk dodelijk zijn. Maar niet de stilte van Elia en Johannes de Doper. Dat is juist geen dodelijke stilte, maar een stilte waarin het ongehoorde, het vergetene, het verdrongene, voor het eerst of opnieuw tot klinken kan komen. Het is een stilte waarin mensen opnieuw

geboren worden. En het dus uitschreeuwen zoals iedere pasgeborene dat doet. En de schreeuw van de boreling heeft altijd een dubbele betekenis, Het betekent zowel: Ik ben er, als: en ik heb iemand nodig.

Hannah Arendt, één van de grote filosofen van de vorige eeuw, heeft geschreven en gesproken over het wonderbaarlijke vermogen van mensen om opnieuw te beginnen. Ze noemde dat nataliteit. Het vermogen om telkens weer opnieuw geboren te worden en opnieuw te beginnen. De vrijheid om 'nee' te zeggen. Nee, tegen het mee- en het napraten. En dus Ja, tegen het bedachtzame luisteren naar het Andere, naar het ongehoorde.

Waar doe je dat, opnieuw geboren worden? Overal! In jezelf. In je relatie met anderen. Op je werk. Op school. Maar het moet wel ergens beginnen. Ergens op een plek waar het stil mag zijn. Waar je niet hoeft mee- en na te praten. Waar je het niet hoeft te weten. Waar je mag luisteren. Nee, niet naar de zoveelste mening, maar naar de stem van de stilte waarin de Waarheid met een hoofdletter tot spreken kan komen.

Maar hoe weet je nou dat de Waarheid met een hoofdletter spreekt? Dat weet je niet. En ik ook niet. Want de Waarheid is niet van mij en ook niet van jou. Wij gaan niet over de Waarheid. De Waarheid gaat over ons.

Moeten we dan alles maar voor waar of zoete koek aannemen? Juist niet. Voor de Waarheid met een hoofdletter hebben we elkaar nodig. Hoe meer verschillende waarheid-zoekers des te beter. Om elkaar aan te vullen, te corrigeren, te verbeteren, te behoeden enzovoort.

En... zullen we dan ooit de Waarheid vinden.

Dat is niet de vraag. De vraag is of de Waarheid ons zal vinden.

En ja, dat zal gebeuren. Telkens opnieuw. Maar nooit voorgoed.

Het leven zal nooit samenvallen met de Waarheid. En als dat ooit toch mocht gebeuren, dan zou, met de woorden van Paulus, God alles in allen zijn.

Maar dat is niet de gunst die God ons vandaag verleent. De gunst die God ons verleent is dit aardse leven. Het leven van een waarheid-bewoner die nooit de Waarheid zal kunnen kopen, bezitten of claimen. Het leven van een waarheid-bewoner die alleen maar kan hopen en bidden dat soms in die stilte die hij met anderen deelt, de Waarheid hem vindt, met de woorden van Johannes van het Kruis, 'als een vlam van liefde levend, die teder treft mijn ziel in haar diepste midden!'

AMEN